

TARTALOM

BEVEZETÉS ÉS KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	5
TARTALOM	9
RÖVIDÍTÉSEK	14
A. JOHANN MICHAEL SAILER ÉLETPÁLYÁJÁNAK ÉS MUNKÁSÁGÁNAK KUTATÁSA	17
A.1. A források állapota és kutathatósága	18
A.2. A Sailer-kutatás tematikus áttekintése	22
B. A JELEN KUTATÁS CÉLJA, MÓDSZERE ÉS PERSPEKTÍVÁI	31
I. SAILER TEOLÓGIAI ÉLETPÁLYÁJA – ÚTON A CENTRUM UNITATIS FELÉ	34
I.1. A kezdetek: a gyermekévek, a gimnáziumi időszak és a jezsuita noviciátus	34
I.2. Egyetemi tanulmányok Ingolstadtban és az egyetemi reform	37
II. AZ ELSŐ INGOLSTADTI MŰKÖDÉS (1777–1781)	40
II.1. Sailer tevékenysége és életvitele az egyetem keretei között, egyetemi szellemiség	40
II.2. Sailer publikációs tevékenysége – az első reflexiók a kor kihívásaira	42
II.3. Összegzés: az egyetemi évek tapasztalatai	44
III. AZ ELSŐ PARLAGÉVEK (1781–1784)	47
III.1. Sailer teológiai gondolkodásának átalakulása: új hatások, új célkitűzések, új profil	47
III.2. Az új egyházkép kontúrjai – a Szókratész-recepció	48
III.3. A Vollständiges Lese und Betbuch zum Gebrauche der Katholiken keletkezése, proklamációja és megjelenése, tartalma és kritikai pontjai	49
III.4. Sailer egyéb publikációi az első parlagévekben	54
III.5. Összegzés	55
IV. SAILER PROFESSZORI MUNKÁSSÁGA DILLINGENBEN (1784–1794)	58
IV.1. Az egyetemi személyes környezet, a professzori testület, a lelképásztori tevékenység és Sailer kapcsolatai	58
IV.2. Sailer publikációs tevékenysége	66
IV.2.1. Sailer a Werther-betegség ellen	69
IV.2.2. Sailer reakciója a felvilágosult racionalizmusra – az igazi felvilágosodás kritériológiája	72

IV.2.2.1. Sailer viszonya a racionalizmushoz és felvilágosodáshoz – a felvilágosítók kritikája	86
IV.2.2.2. Immanuel Kant bölcseletének hatása Sailer munkásságára	88
IV.2.2.3. Az emberi értelemről szóló trilógia megjelenése (Vernunftlehre, 1785)	91
IV.2.2.4. Sailer kritikája a trilógiában az előítéletekről és a megismerés forrásairól	94
IV.2.2.5. A trilógia utótörténete és későbbi értelmezése	99
IV.2.2.6. A saileri pedagógia alapjainak megjelenése	102
IV.3.3. Sailer reakciója a felvilágosult moralizmusra	105
IV.3.3.1. Sailer erkölcszociológiai vonatkozású munkáinak időrendi áttekintése	106
IV.3.3.2. Szerzői szándék a Glückseligkeitslehre aus Vernunftgründen, mit Rücksicht auf das Christenthum című műben	108
IV.3.3.3. Fogalmi meghatározások a boldog életről szóló tanításban	110
IV.3.3.4. A filozófia – az erkölcs – az emberi boldogság és a kereszténység viszonya	111
IV.3.3.5. Szakítás Benedikt Stattler eudomeizmusával és Immanuel Kant racionalizmusával	112
IV.3.4. Reakció az Egyház államosítására – Vorlesungen aus der Pastoraltheologie	119
IV.3.4.1. A lelkipásztori gyakorlat a Tridenti Zsinat nyomán	120
IV.3.4.2. A felvilágosítók egyházpolitikája: állam tervez – Egyház végez	121
IV.3.4.3. A lelkipásztori és népteológia tantárgy megjelenése és oktatási rendje	123
IV.3.4.4. Sailer lelkipásztori és népteológiája, művei	126
IV.4. Összegzés: Sailer elbocsátása és a dillingeni évek tapasztalata	130
V. A „MÁSODIK PARLAGÉVEK” EBERSBERGBEN (1784–1794)	134
V.1. Sailer irodalmi tevékenysége Ebersbergben	135
V.2. Az Imitatio Christi fordítása, német nyelvű megjelenése és a mű visszhangja	135
V.3. Az Ecclesiae chatholicae de cultu sanctorum doctrina című saileri mű megjelenése, jelentősége és hatása	137
V.4. Egyéb spirituális művek keletkezése Ebersbergben	139
V.5. Sailer kapcsolatai	141
V.5.1. Sailer baráti köre az ébredési mozgalmakban – Allgäu	141
V.5.2. Sailer tanítványi köre Svájcban	145

V.6. Összegzés	145
VI. SAILER LANDSHUTI MŰKÖDÉSE (1799–1821)	147
VI.1. Sailer visszahívása az egyetemre a bajor politikai változások nyomán	147
VI.2. A Ludwig Maximilians Universität landshuti tanévnyitója 1802-ben	151
VI.3. A landshuti professzori kar és Sailer közvetlen baráti köre	156
VI.4. Sailer életvitele és a tanítványi körök, utazásai és egyéb kapcsolatai	157
VI.5. A landshuti évek munkássága	162
VI.5.1. Vita a papnevelés körül – Sailer és Matthias Fingerlos	163
VI.5.2. Sailer publikációi a landshuti években – áttekintés	165
VI.5.3. Grundlehren der Religio – Über Erziehung für Erzieher – Handbuch der chr. Moral	165
VI.6. Összefoglalás	170
VII. SAILER TOVÁBBI ÉLETÚTJA RÖVIDEN	171
VIII. KITEKINTÉS – EGY HATÁSTÖRTÉNETI EPIZÓD	172
IX. SAILER MUNKÁSSÁGÁNAK ÉS TANÍTÁSÁNAK RENDSZEREZÉSE	173
IX.1. Johann Michael Sailer tevékenységének karaktere és személyisége	173
IX.1.1. Sailer személyének és tevékenységének karaktere – a pápai üzenet hangsúlyai	173
IX.1.2. Sailer munkásságának méltatása Joseph Ratzinger bíborostól	174
IX.1.3. Reflexió Sailer korának társadalmi tendenciáira keresztény kontextusban	175
X. A KERESZTÉNYSÉG TANÍTÁSÁNAK MEGKÖZELÍTÉSE	178
X.1. A kinyilatkoztatás értelmezése – az egyetemes kinyilatkoztatás fogalmának bevezetése	178
X.1.2. Az egyetlen kinyilatkoztatás különböző fajtái	180
X.1.3. Az egyetlen kinyilatkoztatás fajtái a Handbuch der christlichen Moral című műben	180
X.1.3.1. Az egyetlen kinyilatkoztatás első értelmezése	181
X.1.3.2. Az egyetlen kinyilatkoztatás második értelmezése	181
X.1.3.3. Az egyetlen kinyilatkoztatás harmadik értelmezése	182
X.1.4. Az egyetlen kinyilatkoztatás különböző fajtái a Grundlehren der Religion című műben	182
X.1.4.1. Az egyetemes kinyilatkoztatás rendes formái a történelemben	182
X.1.4.2. A kinyilatkoztatás rendkívüli formái a történelem kezdetén és végén	184

X.2. A jézusi kinyilatkoztatás vizsgálati módjai	184
X.2.1. A jézusi tanítás tartalmi csoportosítása	185
X.2.1.1. A tanítások első csoportja: Isten atyai mivolta és az emberi lélek halhatatlansága	185
X.2.1.2. A tanítások második csoportja: a szent törvények az emberben	188
X.2.1.3. A tanítások harmadik csoportja: a kereszténység centrális elemei	189
X.2.1.4. A kereszténység centrális elemeinek értékelése	194
XI. A KINYILATKOZTATÁS HORDOZÓJA ÉS IDŐSZAKA	196
XI.1. A revelatio időszaka és hordozója	196
XI.2. Revelatio és ratio viszonya	198
XI.3. Isten önközlése – az élet önközlése	199
XI.4. A revelatio közvetítője	200
XI.5. A revelatio értelmezése kortörténeti kontextusban	201
XI.6.1. A revelatio értelmezés a racionalizmussal, empirizmussal és kriticismussal szemben	202
XI.6.2. A revelatio értelmezés a Sturm und Drang és az ébredési mozgalmakkal szemben	204
XI.6.3. A revelatio értelmezésének összefoglalása: a kinyilatkoztatás mint történelem	205
XI.6.3.1. A történelem mint a gondviselés és az isteni kormányzás kinyilatkoztatása	206
XI.6.3.2. A Szentírás mint az emberiség történelme	206
XI.6.3.3. A Szentírás mint a religio és a moralitás története az emberek között	207
XI.6.3.4. A Szentírás mint az átadott kinyilatkoztatás történelme, okirata és tartóedénye	208
XI.6.3.5. A Szentírás mint nép-, nemzet- és családtörténet	210
XI.6.3.6. Az apostoli hitvallás mint történelem – az Egyház hitének történetisége	210
XI.6.3.7. A kinyilatkoztatás modellszerű értékelése: revelatio vagy transmissio	215
XII. A POZITÍV KERESZTÉNYSÉG EGÉSZÉNEK EGYSÉGE ÉS AZ ÉLET EGÉSZÉNEK EGYSÉGE – A TEOLÓGIA	217
XIII. A KINYILATKOZTATÁS FELDOLGOZÁSA – A RELIGIO	221
XIII.1. A religio és a ratio viszonya	222
XIII.2. Az emberi értelem saileri értelmezésének rendszerezése teológiai vonatkozásban	224

XIII.3. Az emberi értelem teljes teológiai formája és az értelem paradoxona	225
XIII.4. A religio fogalmának értelmezési kontextusai és fogalmi lényege – religio invisibilis – religio visibilis – religio Christi	227
XIII.5. Összefoglalás	231
XIV. AZ EGYHÁZ SAILERI FOGALMA	233
XIV.1. Az Egyház megalapozásának saileri kritériológiája	233
XIV.2. A Szentírás tanulmányozása Sailer életében és szerepe az Egyház megalapozásában	235
XIV.3. Az emberi értelem szerepe az Egyház megalapozásában	237
XIV.4. Az egyházalapító elv: az apostoli hagyomány	238
XIV.5. Az apostoli hagyomány és a tévedhetetlenség hit és erkölcs dolgában	239
XIV.6. A traditio, scriptura, ecclesia egysége	239
XIV.7. Összefoglalás	240
XV. AZ EGYHÁZ KÜLDETÉSE	242
XV.1. Az egyházi tevékenység jellege: a hit és az erkölcs dolgában	242
XV.2. Az Egyház lényegi tevékenységének megközelítése a centrális eszméken keresztül	243
XV.3. Sailer lelkipásztori és erkölcssteológiájának alapelvei, az alapelvek szintézise	244
XV.4. Összegzés	246
XVI. AZ EGYHÁZI TEVÉKENYSÉG TERÜLETEI	247
XVI.1. A lelkipásztori tevékenység és a teológia	247
XVI.2. Sailer erőfeszítései a papnevelés megújításában: a religio-reform – a papságreform	249
XVI.3. Sailer liturgiaszemlélete általában és a szentségek teológiája	252
XVI.4. Az erkölcsi tanítás a lelkipásztori gyakorlatban, hangsúlyai és a speciális erkölcs	258
XVI.5. A tulajdonképpeni katolikus erkölcsi tanítás jellemvonása	261
XVII. ÖSSZEGZÉS ÉS KITEKINTÉS	263
IRODALOMJEGYZÉK	277
Források – Johann Michael Sailer összegyűjtött írásai Joseph Widmer kiadásában	277
Másodlagos irodalom	280
FÜGGELÉK	291